

бджолами, отримання меду та воску). Велика увага приділялась діловодству (роботі з кореспонденцією, обліку і веденню необхідних записів з хазяйства, складанню розрахунків і кошторисів), а також веденню домашнього господарства (кулінарна справа, заготівля продукції сільського господарства, прання, прасування білизни тощо). У дівчат формували практичні навички з шиття, розкрою, ремонту білизни та одягу, дотримання правил особистої гігієни та надання першої допомоги, основ раціонального харчування в різних вікових групах, економного ведення хазяйства. Окремий час відводився на спів світських та духовних творів.

Навчання в школі тривало 3 роки і розділялося на 3 класи. Сюди приймали дівчаток всіх прошарків населення і віросповідань, які мали свідоцтво про закінчення начального училища. Крім штатних учениць, могли бути прийнятими і практикантки, що мали бажання навчитись окремим дисциплінам (ведення присадибного хазяйства або домоводства). Для них розмір плати за навчання залежав від умов вступу.

Для ведення хазяйства в школі щотижня призначали чергову зі старших учениць, яка іменувалася «хазяйкою», з помічницею, вибраною з молодших учениць. До їх обов'язків входило сервірування столу, роздача їжі, розливання чаю та інші роботи, які зазвичай виконувала економка.

Людмилиńska школа проіснувала до 1911 р. У її приміщенні відкрили учительську семінарію. При семінарії існував інтернат з платою за утримання 120 руб. на рік. При цьому 15 найбільш працьовитим, здібним і незабезпеченим вихованкам через місяць після вступу до семінарії могли призначити стипендію. Семінарія мала молочне хазяйство, займалась птахівництвом, садівництвом та городництвом, навчання яким проходило факультативно для того, щоб вихованки в майбутньому, працюючи учителями, могли надавати допомогу і поради по догляду за худобою, птицею і городом і разом зі старшими ученицями школи могли працювати в цій галузі.

При вступі до семінарії кожна учениця давала підписку, що вона зобов'язується прослужити оговорену кількість років, або повернути витрачені на неї у вигляді стипендії гроші. Цю стипендію отримували також і діти земських учителів. Так, у 1916 р. до Ніжинської земської управи надійшло клопотання про надання стипендій для навчання в Людмилиńskiej семінарії Ксенії Гаврилей – дочці козака с. Вертіївки та вчительки Вертіївського училища Лідії Гавриле, а також дочки козака с. Вертіївки Параски Дудченко.

Після закінчення Людмилиńskiej семінарії її кращі молоді випускниці отримували призначення на роботу до місцевих училищ, зокрема Анна Дмитрівна Лещанська отримала призначення до

Дроздовського першого початкового народного училища, а Віра Іванівна Кузьменко – до Дроздовського другого училища.

Отже, Людмилиńska жіноча школа сільського домоводства і садибного господарства є чудовим зразком навчального закладу, у якому втілена ідея отримання теоретичних і практичних навичок щодо ідеального ведення хазяйства.

Посилання

1. Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині, ф. 342, оп. 1, спр. 1077, арк. 32.

2. Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині, ф. 342, оп. 1, спр. 1488, арк. 84.

3. Коробка П.С. Значение Людмилинской женской школы сельского домоводства и усадебного хозяйства для экономического развития сельской жизни. – СПб., 1904. – 48 с.

Диденко Т.А. Людмилиńska женская школа сельского домоводства и усадебного хозяйства

Статья информирует об одном из аспектов женского образования на Черниговщине.

Ключевые слова: школа, женское образование, домоводство, усадебное хозяйство.

Didenko T.A. Liudmilinska female school of village housekeeping and personal plot of land

The article informs about the aspect of female education in Chernihiv region.

Key words: school, female education, housekeeping, personal plot of land.

31.03.2011 р.

УДК 94(477) «19»

С.В. Горохов

ДОПОМОГА ЗЕМСТВ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ КООПЕРАТИВНОМУ РУХУ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

В статті розглядається діяльність земств Чернігівської губернії, як органів місцевого самоврядування, що сприяла розвитку кооперації в аграрній сфері. На початку ХХ ст. земства створили мережу кооперативних організацій та залучили для їх розвитку значні капіталовкладення.

Ключові слова: земства, губернія, кооперація, кредит, сільськогосподарські товариства.

На початку ХХ ст. більшість селянських господарств не мала власних матеріальних можливостей для підвищення економічного становища. Основним фінансовим джерелом був Селянський банк, який надавав кредити селянським господарствам терміном до трьох років, з певними відсотками. Але умови кредиту були важкими для дрібних господарств. Цербило селянина боржником

або взагалі його розорювало. Низька купівельна спроможність негативно позначалася на усій системі ведення сільського господарства, унеможлиблювала придбання сучасної сільськогосподарської техніки, мінеральних добрив. Земські органи самоврядування були найближчими організаціями, які відчували негайну потребу допомоги в цій галузі.

Дореволюційна історіографія представлена працями, автори яких аналізують історію становлення земств Російської імперії, та роботами, в яких характеризуються окремі аспекти економічної діяльності земств, зокрема, сприяння розвитку кооперації, поширенню агрономічних знань тощо.

Вагомий внесок у дослідження соціально-економічної діяльності земств зробили О.І. Васильчиков та Б.Б. Веселовський. До ювілейних дат діяльності земств з'явилися праці Т.І. Тихонова, А.Г. Авчиннікова, Г.Є. Львова. Вони узагальнили перший досвід діяльності земств і досить високо оцінили ефективність земського самоврядування [1; 2; 3; 13; 23]. Здобутком дореволюційної історіографії є праці, в яких висвітлено окремі напрямки земської соціально-економічної діяльності. Це дослідження В.Д. Кузьмін-Каравасва, В.В. Мавричева, О.В. Тейтеля, О. Григоровського. Автори вперше проаналізували роботу економічних органів, проведення показових заходів, висвітлили умови роботи земських агрономів тощо [5; 4; 22].

В радянській історіографії земська проблематика згадувалася в рамках вивчення дореволюційної історії СРСР та УРСР. Основна увага радянських дослідників приділялася земській реформі 1864 р. та обмеженням з боку царського уряду. Протягом 90-х рр. ХХ ст. сучасна українська історіографія поповнилася працями, в яких висвітлюється діяльність земств окремих губерній, та дослідженнями, в яких проаналізовано основні напрямки їх роботи.

На початку ХХІ ст. з'являється ряд досліджень, в яких автори звертають увагу на господарський аспект земських справ. Чільне місце належить дослідженню О.М. Обметко, в якому особлива увага приділена соціально-економічному напрямку діяльності земств Лівобережної України. При цьому дослідження обмежується хронологічними рамками 1864-1895 рр. Окремі напрямки земської господарської діяльності в Україні розглядаються на сторінках періодичних видань [6; 7; 8; 12; 15; 16; 18; 19; 21; 24; 25]. В своїх наукових статтях автори, використовуючи малодосліджені архівні матеріали, наводять факти, які конкретніше характеризують земську допомогу різним галузям господарства.

Огляд історіографії свідчить про те, що в більшості праць висвітлювалися теоретичні та практичні питання загального характеру з досліджуваної теми, опосередковано пов'язані з соціально-економічною діяльністю земств губерній

на території України.

З метою підвищення власної продуктивності селянські господарства почали об'єднуватися у сільськогосподарські товариства. Завдання й цілі цих об'єднань полягали у наданні практичної допомоги селянським господарствам шляхом поширення агрономічних знань, удосконалення агротехніки, продажу сільськогосподарських машин, відкриття спеціалізованих складів тощо. Крім того, товариства об'єднували капітали дрібних селянських господарств та займалися посередницькими операціями, що давало селянам більше можливостей для збуту власної продукції та купівлі сільськогосподарських машин. Завдання сільськогосподарських товариств в області економічної допомоги практично збігалися з земськими.

Сільськогосподарські товариства були різними як за соціальним складом, так і за територією діяльності. Вони поділялися на губернські, повітові та товариства малого району. Але незалежно від типу, сільськогосподарські товариства в своїй більшості також не мали достатніх фінансових та економічних можливостей. Особливо діяльністю товариств були не задоволені банки, бо не отримували від них значних прибутків, адже існував значний розрив між терміном часу, на який товариство брало у банку позику, і на який видавало кредити селянам. Так, позика в банку була короткостроковою, а селянам 25 % від цієї суми товариство надавало довгостроково, що гальмувало кредитні операції обох сторін.

Земства звернули увагу на ці організації з метою зробити дрібні селянські господарства більш продуктивними. Намагаючись поліпшити ситуацію у цій сфері, земства обрали два напрямки: створення земських кас дрібного кредиту та підтримку сільськогосподарських спілок і різного роду кооперативних організацій. Діяльність земств у цьому напрямку полягала у створенні кредитних і сільськогосподарських товариств, забезпеченні вигідних для селян умов придбання кредиту.

Чернігівська губернія була першою у наданні субсидій кредитним товариствам. Але з 1882 р. земство припиняє свою діяльність у цьому напрямку і займається отриманням відсотків від кредитних товариств. Така політика існувала до 1896 р., коли на зборах губернської ради вирішено знову запровадити використання дрібного кредиту.

На чергових земських зборах 1897 р. було ухвалено рішення про запровадження повітових кредитних товариств та волосних селянських кас дрібного кредиту. Гарантом та посередником виступало губернське земство. Позиками мали право користуватися всі верстви населення. Крім того, для допомоги кредитним касам було вирішено відкрити в губернії земський банк дрібного кредиту, головним завданням якого було надання фінансової допомоги кредитним організаціям і дрібним

селянським господарствам для купівлі земельних ділянок. Але справа створення мережі кредитних організацій у Чернігівській губернії йшла занадто повільно. Причиною був законопроект від 1 липня 1895 р., який забороняв взаємовідносини між кредитними організаціями і тим самим гальмував створення цілісної системи кредитів. До того ж його положеннями не передбачалося участі у кредитній справі земських організацій. Лише 7 липня 1904 р. був прийнятий новий закон стосовно кредитних організацій та операцій. Згідно з його положеннями, створювалися земські й селянські кредитні організації [20, 1-19].

Основною формою земської допомоги стало фінансування. Схема, за якою здійснювалася фінансова допомога сільськогосподарським товариствам, була ухвалена 15 червня 1905 р. черговою сесією Чернігівського губернського земства. Згідно з прийнятими правилами, губернське земство фінансувало місцеві сільськогосподарські товариства у випадку їх клопотання за умов, що діяльність сільськогосподарських товариств є узгодженою з напрямками роботи місцевого земства. Крім того, про всі грошові операції товариства повинні були щороку звітувати комісії губернського земства, яка має у своєму складі не менше двох представників від губернського земства та чинного представника у губернській економічній раді. Позики надавалися двох типів: необмежені та ті, що поверталися. На момент виникнення товариства земство відраховувало не більше 100 крб., на поточні потреби для товариств малого району – не більше 200 крб., для повітового – не більше 500 крб. Окремою статтею наданих позик були кошти для винагород фахівців: для малого району – не більше 400 крб., для повітових – не більше 600 крб. для проведення конкурсів та виставок. Позики, які поверталися, видавалися на десять і більше років під 4 % річних та гарантію місцевого повітового земства на загальних основах. Ці позики, як правило, надавалися для закупівельних, посередницьких операцій, проведення показових заходів тощо. Повітові земства для фінансування сільськогосподарських товариств надавали позику, розмір якої становив не менше однієї третини від загальної суми позики від губернського земства [17, 12-16].

Про велике значення, яке Чернігівське губернське земство надавало сільськогосподарським товариствам, свідчить те, що 16 липня 1905 р. Чернігівська губернська рада постановила включити до складу губернської економічної ради як повноправних членів представників від сільськогосподарських товариств та інших сільськогосподарських закладів [4, 131-132].

Підтримка з боку земств сприяла збільшенню кількості сільськогосподарських товариств. У

Чернігівській губернії першим засновано Ніжинське сільськогосподарське товариство, створене у 1897 р. До 1907 р. в губернії функціонувало тільки 12 сільськогосподарських товариств. Починаючи з 1908 р. по 1914 р. включно їх кількість збільшилася на 94 і становила 106 товариств, з яких одне було губернського типу – (Чернігівське), двоє – повітового – (Ніжинське та Мглинське). Понад 60 % усіх грошових коштів у товариства надходило від комерційної діяльності, до 16 % власних коштів ці організації витрачали на агрономічну допомогу селянам та 6% – на розвиток місцевих промислів. Термін діяльності більше 70 товариств перевищував п'ять років, що говорить про стійкість цих організацій [17, 1-7].

Кооперативний рух, який набув розвитку в Російській імперії, в тому числі і в Україні на початку ХХ ст., мав велике економічне значення для розвитку усієї сфери сільського господарства. Але недостатня кількість капіталів, відповідних фахівців та відсутність сильної зацікавленості у селян значно гальмували розвиток кооперації на селі. Проводячи пошук передових форм економічної допомоги, земські організації бачили в широкій кооперації один із способів вирішення соціально-економічних проблем на селі. Особливістю земської допомоги було поєднання широкого фінансування товариств та спілок з просвітницькою роботою. Земства не тільки надавали кошти, а і вчили членів кооперативних організацій правильно їх використовувати. З цією метою проводилися спеціальні лекції та курси, відряджалися дільничні агрономи. Власне самі представники цих організацій запрошувалися до роботи у губернських та повітових економічних радах. Це свідчить про довіру та міцне співробітництво земств з селянськими кооперативними організаціями. Про успіх земської участі у кооперативному русі свідчить збільшення кількості сільськогосподарських і кредитних товариств та участь в них селянських мас.

Підтримка кооперативних організацій земствами Чернігівської губернії не обмежилася лише наданням одних лише позик. Важливим напрямком активізації господарської діяльності було створення земських кас дрібного кредиту. Цьому сприяв затверджений 14 липня 1906 р. Міністерством фінансів «Зразковий статут земських кас дрібного кредиту». Згідно зі статутом, земська каса дрібного кредиту мала власний зворотній капітал, який забезпечував процедури кредитування. Капітал каси мав відокремлюватися від спеціального капіталу, створеного земськими зборами. Головним завданням каси було сприяння підвищенню виробництва сільських господарств, кредитних товариств та спілок шляхом надання довгострокових, не обтяжливих кредитів [9]. Прогресивними елементами цього статуту були його доступність для селян. Незалежність від спеціальних

земських капіталів зберігала каси від збитковості та витрачання ними коштів не за призначенням.

Після запровадження статуту, набув прискореного характеру процес створення кас дрібного кредиту. У Чернігівській губернії тільки за два роки 1907-1909 рр. їх кількість зросла від 14 з капіталом 704 900 крб. до 35 з капіталом 1 716 000 крб. [20, 1-9].

Особливістю земських кас дрібного кредиту у Чернігівській губернії було те, що 41 % їх капіталів склали приватні заощадження. Це давало можливість збільшувати власні капітали за рахунок місцевих коштів. Зростання кількості земських кас безпосередньо впливало на збільшення і розмір позик кредитним та кооперативним організаціям. Протягом 1908-1909 рр. позики кредитним товариствам в операціях земських кас зросли з 25 % до 35 %. (з 107 800 до 230 тис.) [20, 1-9].

Але цього було замало, щоб забезпечити більшу частину селян кредитом. У 1909 р. на одному із засідань Чернігівського губернського земства було прийнято рішення об'єднати дрібні каси у єдину губернську, яка б займалася усіма напрямками кредитних операцій. Це підвищувало довіру державних органів до кас дрібного кредиту, бо гарантом виступало губернське земство, і давало можливість більш системно надавати допомогу повітовим касам дрібного кредиту.

Але такі централізовані тенденції ускладнювали кредитні операції. За таких умов зменшувалася участь у процесі повітових земств, які були більш наближеними до селянських проблем. Слід також сказати, що посилення губернського земства, в умовах постійного протистояння його з повітовими, останніми сприймалося негативно і розглядалося як спроба зробити повітові земства залежними від губернського [20, 15-19].

Проводячи паралелі між станом розвитку кредитних земських кас в Харківській та Чернігівській губернії, необхідно зазначити, що за кількістю кас дрібного кредиту Чернігівська випереджала Харківську губернію. У першій діяло 35, у Харківській - 11 кас, але загальний обсяг зворотних капіталів 11 кас Харківської губернії становив 5 млн. 728 тис., в той час як капітали 35 кас Чернігівської губернії дорівнювали 2 140 тис. крб. [10].

Отже, як ми можемо зазначити, така структура, як земські каси дрібного кредиту мали право на життя. З кожним роком їх кількість збільшувалася, а розміри капіталів набирали тенденцію до зростання. Знову ж таки, як у попередніх своїх заходах, для досягнення успіху земства застосували метод наближення допомоги до населення. Якщо досі фінансовим джерелом був Селянський банк, послугами якого могло скористуватися більш заможне селянство, то з появою земських кредитних кас кошти могли отримати усі верстви сільського населення. Велике значення мало також те, що земства за допомогою

цих структур перейшли від підтримки вже існуючих кооперативних організацій до допомоги у створенні нових. Створення філій по всій території губернії прискорювало фінансове забезпечення селянських господарств, що давало можливість селянам придбати нову сільськогосподарську техніку, мінеральні добрива, налагодити збут товару та таке інше. В свою чергу це створювало умови для переходу від екстенсивного до інтенсивного способу ведення господарства.

Завершуючи огляд економічної діяльності земств Чернігівської губернії на початку ХХ ст., зазначимо, що головною ознакою земської діяльності на цьому етапі став перехід від суто агрономічно-просвітницької допомоги до агрономічно-економічної. Головною метою стало надання допомоги селянам щодо підвищення продуктивності власних господарств не тільки шляхом просвітництва, а реальними коштами. З цією метою була розпочата широка фінансова допомога та співпраця з кооперативними організаціями різних рівнів. Було взято курс на поширення кооперативного руху на селі та все більшого залучення населення до створення кредитних та сільськогосподарських товариств. Для полегшення кредитування створювалися земські каси дрібного кредиту. Отже земська діяльність у цьому напрямку не була збитковою для обох сторін, і мала право на подальший перспективний розвиток.

Посилання

1. Авчинников А.Г. Пятидесятилетие земства 1864-1914. Иллюстрированный очерк для земских школ и для народа / А.Г. Авчинников. – Екатеринбург.: Народное издание, 1914.
2. Васильчиков А.И. О самоуправлении: в 3 т. / А.И. Васильчиков – СПб., 1871. – Т. 3: Сравнительный обзор русских и иностранных земских и общественных учреждений. – 345 с.
3. Веселовский Б.Б. История земства за 40 лет: в 4 т. / Б.Б. Веселовский – СПб.: Издание О.Н. Поповой, 1909. – Т. 3. – 710 с.; Т. 4. – 831 с.
4. Выписка из журнала заседания экономического совета при губернской земской управе 16 июля 1905 г. – Чернигов, 1905. – С. 131-132.
5. Григоровский А. О земстве / А. Григоровский. – Харьков, 1914.
6. Гуз А.М. Земства в политической системе Российской империи: напрями та результати діяльності / А.М. Гуз // Нова політика. – 1996. – № 4. – С. 55-59.
7. Гапінко А.А. Историко-краеведческие материалы в «Земском сборнике Черниговской губернии» / А.А. Гапінко // Сіверянський літопис. – 1995. – № 3. – С. 97-102.
8. Гандиш А.М. Діяльність Чернігівського губернського земства / А.М. Гандиш, П.В. Пиріг // Сіверянський літопис. – 2000. – № 4 – С. 119.
9. Доклады Харьковской губернской управы очередной сессии губернского собрания 1907 г. :ДАХО, ф. 304, оп. 1., спр. 2577, т. 1, арк. 119.
10. Краткие Справочные сведения о сельскохозяйственной деятельности земств в 1912 г. – Петроград: Главное управление землеустройства и земледелия при Департаменте Земледелия, 1915. – 128 с.

11. Кузьмин-Караваев В.Д. Земство и деревня 1898-1903 гг. / В.Д. Кузьмин-Караваев – СПб.: Типография общества печатного дела Е. Евдокимов, 1904.

12. Лохматова А.І. Катеринославське земство / А.І. Лохматова. – Запоріжжя: РА «Гандем-У», 1999. – 198 с.

13. Львов Г.Е. Наше земство и 50 лет его работы / Г.Е. Львов, Т.И. Полнер. – М.: Изд-во «За друга», 1914.

14. Маврычев В.В. Согласование земских экономических мероприятий как органов местной самостоятельности населения / В.В. Маврычев – СПб., 1913. – 15 с.

15. Мармазова О.І. Просвітницька діяльність земств в Україні (кін. XIX – поч. XX ст.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. / Мармазова Ольга Іванівна. – Донецьк, 1998. – 108 с.

16. Маскина А.С. Таврическое земство в 1866-1890 гг. (Социальный состав, бюджет и практическая деятельность): автореф. дис. ... канд. ист. наук: спец. 07.00.02 «Всемирная история» / Маскина Алла Степановна. – М., 2002. – 16 с.

17. О субсидировании Губернским земством сельскохозяйственных обществ на проведение агрономических мероприятий // Журнал заседаний Черниговского Земского Собрания 50 сессии 1914 г. – Чернигов, 1914. – С. 1-7.

18. Обметко О.М. Соціально-економічна діяльність земств в Україні (середина 60-х – 90-х років XIX ст.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Обметко Оксана Миколаївна. – К., 2002. – 204 с.

19. Петров О.О. Діяльність земських статистичних закладів південноукраїнських губерній у другій половині XIX – на початку XX ст.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Петров Олександрович. – Дніпропетровськ, 2003. – 265 с.

20. По вопросу организации мелкого кредита в Черниговской губернии // Журнал заседания Черниговского губернского земского собрания 46 сессии 1-15 декабря 1910 г. – Чернигов: Типография Черниговского губернского земства, 1911.

21. Половец В.М. Інститут земських агрономів / В.М. Половец // Сіверянський літопис. – 2003. – № 5/6. – С. 109-116.

22. Тейтель О.В. Элементы участковой агрономии. – СПб., 1909. – 64 с.

23. Тихонов Т.И. Земство в России и на окраинах. – СПб., 1907. – 150 с.

24. Шаравара Т.О. Соціально-економічна діяльність земств в Україні: Історіографія (1864-1917 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06 / Шаравара Тамара Олексіївна. – К., 2005. – 247 с.

25. Шевченко В.М. Олександр Русов і Чернігівщина / В. М. Шевченко // Сіверянський літопис. – 1995. – № 2. – С. 50–53.

Горохов С.В. Помощь земств Черниговской губернии кооперативному движению в аграрной сфере

В статье рассматривается деятельность земств Черниговской губернии, как органов местного самоуправления, что благоприятствовала развитию кооперации в аграрной сфере. В начале XX ст. земства создали сеть кооперативных организаций и инвестировали значительные средства в их развитие.

Ключевые слова: земства, губерния, кооперация, кредит, сельскохозяйственные общества.

Horokhov S.V. Chernihiv zemstvos' support of cooperative movement in agriculture

The activity of Chernihiv zemstvos, as local governing organs, which supported development of cooperation in agriculture, is depicted in this article. In the beginning of XX century zemstvos formed some cooperative organizations and invested money in their development.

Key words: zemstvos, province, cooperation, loan, agricultural associations.

31.03.2011 р.

ІСТОРИКО-БІОГРАФІЧНІ ОБРАЗИ У СИЛУЕТНИХ ПОРТРЕТАХ Г. НАРБУТА

У статті розглядаються історичні та біографічні образи, відображені у силуетних портретах Георгія Нарбути.

Ключові слова: силует, портрет, мистецтво, графіка, композиція.

Будь-яка неповторна і яскрава особистість, тим більше митець, відтворює себе у своїх роботах, а характер художніх вражень впливає на особистісне становлення майстра.

Діапазон жанрових інтересів Георгія Нарбути був досить широкий. Він працював у царині акварелі, пера й олівця, шрифтової композиції і геральдичних знаків, лубка й народної іграшки, кольорового естампу й книжкової ілюстрації, східних й античних мотивів. Він малював візерунки для ситцю, шпалер, пляшкових етикеток, звертався до жанру плакату.

Становлення, розвиток і розквіт таланту Георгія Нарбути відбувалося у перші два десятиліття XX ст., які були складним періодом для розвитку мистецтва загалом: знищувалися старі традиції, створювалися численні течії, стилі. Г. Нарбут на кожному етапі творчого шляху опановував готичний, ампірний, український барочний стилі, поступово йдучи до свого власного яскравого стилю, відпрацьовуючи свою, нарбутівську, манеру у виконанні робіт книжкової графіки, окремих акварелей, декоративних мініатюр, малюнків батального, казкового, пейзажного, інших напрямків, зокрема, силуетних портретів.

Силуетні портрети Георгія Нарбути в мистецтві початку XX ст. займають неабияке місце. Манера виконання його ескізів та малюнків, створених у рідному краї, свідчить про те, що він навчився «мислити графічно» [1, 24], «внутрішнім оком» міг побачити, і відразу в образі силуету, навіть те, що було насправді неймовірно [1, 210-211].

У той же час силуетні портрети Г. Нарбути за трактуванням образів, за композицією інколи відрізняються один від одного так сильно, що дати загальну характеристику їхніх особливостей і переваг, на думку дослідника життєвого і творчого шляху Георгія Нарбути П. Білецького, – неможливо [1, 121]. Виникає необхідність дослідити джерела, які надихали художника-графіка на створення ним силуетних портретів.

Різні аспекти життєвого і творчого шляху Георгія Нарбути розкривалися у праці «Нарбут, його життя і мистецтво» (1923), яка містила спогади Г. Лукомського, Е. Голербаха, Д. Митрохіна. Брошура В. Охочинського «Книжкові знаки Георгія Нарбути» (1924) присвячена творчості художника. У 1926 р. київський журнал «Бібліологічні Вісті»